

GENERALINIO ADVOKATO  
M. POIARES MADURO IŠVADA,  
pateikta 2006 m. vasario 1 d.<sup>1</sup>

1. Sprendime *Arduino*<sup>2</sup> Teisingumo Teismas nagrinėjo Italijos teisės aktus, reglamentuojančius advokatų užmokesčio dydžio nustatymą, atsižvelgdamas į EB 10 ir EB 81 straipsnius. Po šio sprendimo priėmimo du Italijos teismai kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymais priimti prejudicinį sprendimą, pateikdami klausimus, ar šie teisės aktai atitinka konkurencijos taisykles ir paslaugų teikimo laisvės principą.

priverstinį jai priklausančių žemių užvaldymą Moncalieri komunos sprendimu. Susitikimo metu F. Cipolla paprašė, kad klientė jam avansu už suteiktas profesines paslaugas sumokėtų 1 850 000 Italijos lirų (ITL); tai ji ir padarė. Veikdamas pagal įgaliojimą F. Cipolla Turino apygardos teisme (*Tribunale di Torino*) pareiškė ieškinį prieš komuną. Vėliau, nedalyvaujant advokatui, komuna ir žemių savininkai sudarė taikos sutartį. Todėl R. Portolese 1993 m. spalio 27 d. notariškai patvirtinta sutartimi savo žemę perleido savivaldybei.

**I — Faktinės aplinkybės, teisinis pagrindas ir prašymuose priimti prejudicinį sprendimą pateikti klausimai**

2. Byloje C-94/04 Turino apeliacinis teismas (*Corte d'appello di Torino*) (Italija), nagrinėdamas bylą tarp advokato F. Cipolla ir jo klientės R. Portolese dėl F. Cipolla užmokesčio, 2004 m. vasario 4 d. ir gegužės 5 d. pateikė Teisingumo Teismui klausimus dėl nacionalinių teisės aktų, nustatančių advokatų užmokesčio dydį, atitikties EB 10, EB 49 ir EB 81 straipsniams. 1991 m. kovo mėn. R. Portolese kreipėsi į F. Cipolla siekdama pareikšti ieškinį dėl kompensacijos už skubų

3. 1995 m. gegužės 18 d. sąskaitoje F. Cipolla pareikalavo, kad jo klientė jam sumokėtų iš viso 4 125 400 ITL (2 130,38 EUR); avansas, kurį R. Portolese jau buvo sumokėjusi, iš šios sumos buvo atskaitytas. R. Portolese užginčijo šią sumą *Tribunale di Torino*. 2003 m. birželio 12–20 d. Sprendimu šis teismas pripažino, kad 1 850 000 ITL suma turi būti sumokėta, bet atmetė visus kitus F. Cipolla reikalavimus. Pastarasis dėl šio sprendimo pateikė apeliacinį skundą *Corte d'appello di Torino*, kuriame teigė, kad turi būti taikoma Nacionalinės advokatų tarybos (*Consiglio nazionale forense*, toliau – CNF) 1990 m. kovo 30 d. Sprendimu priimta ir 1990 m. lapkričio 24 d. Ministro įsakymu Nr. 392

<sup>1</sup> — Originalo kalba: portugalių.

<sup>2</sup> — 2002 m. vasario 19 d. Sprendimas *Arduino* (C-35/99, Rink. p. I-1529).

(toliau – 1990 m. Ministro įsakymas) patvirtintas advokatų užmokesčio dydis. F. Cipolla teigimu, advokatas ir jo klientas negali susitarti dėl užmokesčio, kuris nukrypsta nuo minėto dydžio, nes šis dydis privalo būti taikomas.

4. Advokato profesiją Italijoje reguliuoja 1933 m. lapkričio 27 d. Karaliaus dekretas-įstatymas Nr. 1578<sup>3</sup>, po to tapęs 1934 m. sausio 22 d. Įstatymu Nr. 36<sup>4</sup>, kuris vėliau buvo iš dalies pakeistas (toliau – Dekretas-įstatymas). Šio Dekreto-įstatymo 57 straipsnis numato, kad už atstovavimą civilinėse ir baudžiamosiose bylose bei suteiktas neteismines paslaugas advokatų gaunamo užmokesčio bei veiklos išlaidų apskaičiavimo kriterijus kas dvejus metus nustato CNF. Po to šį advokatų užmokesčio dydį turi patvirtinti Teisingumo ministras, prieš tai pasitaręs su iš ministerijų atstovų sudarytu kainų komitetu (*Comitato interministeriale dei prezzi*) ir su Valstybės Taryba (*Consiglio di Stato*)<sup>5</sup>. Pagal Dekreto-įstatymo 58 straipsnį šie 57 straipsnyje numatyti kriterijai nustatomi, atsižvelgiant į ginčų piniginę vertę, bylą nagrinėjančio teismo grandį, o baudžiamųjų bylų atvejais – į proceso trukmę. Už kiekvieną procesinį veiksmą ar jų visumą nustatomas maksimalus ir minimalus užmokesčio dydžiai.

5. Remiantis 1942 m. birželio 13 d. Įstatymo Nr. 794, reguliuojančio advokato profesiją Italijoje, 24 straipsniu, „neleidžiama nukrypti

nuo už advokatų paslaugas nustatytų minimalių <...> užmokesčio dydžių. Bet kokia tokio pobūdžio sutartis yra niekinė“. Teismų praktikoje šis principas aiškinamas labai plačiai. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą patekęs nacionalinis teismas klausia, ar šis draudimas nukrypti nuo nustatyto advokatų užmokesčio dydžio, kaip jis yra aiškinamas teismų praktikoje, atitinka Bendrijos teisę. Šio teismo nuomone, sprendime *Arduino* Teisingumo Teismas pateikė nuomonę tik dėl šio dydžio nustatymo metodo, tačiau į šį konkretų klausimą nebuvo atsakyta.

6. Tokiomis aplinkybėmis *Corte d'appello di Torino* (Italija) pateikė Teisingumo Teismui šiuos klausimus:

„1) Ar EB 10, EB 81 ir EB 82 straipsniuose numatytas Bendrijos teisės konkurencijos principas taip pat taikomas ir teikiant teisines paslaugas?

2) Ar šis principas leidžia šalims susitarti dėl privalomojo advokato atlyginimo?

3) Ar bet kuriuo atveju šis principas užkerta kelią absoliučiam draudimui nukrypti nuo nustatytų advokatų užmokesčio dydžių?

3 — 1933 m. gruodžio 5 d. GURI Nr. 281.

4 — 1934 m. sausio 30 d. GURI Nr. 24.

5 — Sprendimo *Arduino* 6 punktas.

- 4) Ar EB 10 ir EB 49 straipsniuose numatytas paslaugų teikimo laisvės principas taip pat taikomas ir teikiant teisines paslaugas?
- 5) Jei atsakymas yra teigiamas, ar šis principas suderinamas su absoliučiu draudimu nukrypti nuo nustatytų advokatų užmokesčio dydžių?“

7. Tuo pat metu byloje C-220/04 Romos apygardos teismas (*Tribunale di Roma*) (Italija) taip pat pateikė Teisingumo Teismui klausimą dėl kito tų pačių nacionalinės teisės aktų aspekto atitikties EB 10 ir EB 81 straipsniams. Pagrindinės bylos faktinės aplinkybės yra tokios: S. Macrino ir C. Capodarte bylinėjasi su savo advokatu R. Meloni, kuris reikalauja sumokėti tam tikro dydžio užmokesį, o S. Macrino ir C. Capodarte šį dydį ginčija. R. Meloni naudai teismas nusprendė įpareigoti jo klientus sumokėti jam užmokesį už suteiktas neteismines paslaugas autorių teisių srityje. Užmokesčio suma buvo nustatyta, remiantis įstatyme nustatytu dydžiu, taikomu tokios rūšies paslaugoms. Klientų teigimu, advokato suteiktos paslaugos apsiribojo standartinio laiško, kuriame išdėstyti prieštaravimai, išsiuntimu ir trumpu susirašinėjimu su kitos šalies advokatu, todėl, atsižvelgiant į suteiktas paslaugas, reikalaujamas užmokeskis yra neproporcingas.

8. Šioms paslaugoms taikytini užmokesčio dydžiai buvo nustatyti 1993 m. birželio 12 d.

CNF sprendime (iš dalies pakeistame 1994 m. rugsėjo 29 d.), kuris buvo patvirtintas 1994 m. spalio 5 d. Ministro įsakymu Nr. 585 (toliau – 1994 m. Ministro įsakymas)<sup>6</sup>. Advokatų užmokesčio dydis taikomas trim paslaugų kategorijoms: užmokesčiui už atstovavimą teisme civilinėse ir administracinėse bylose, užmokesčiui už atstovavimą teisme baudžiamosiose bylose ir užmokesčiui už suteiktas neteismines paslaugas. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo teigimu, sprendime *Arduino* buvo nagrinėjamos tik paslaugos, susijusios su atstovavimu teisme, tačiau Teisingumo Teismas nenusprendė, ar Italijos teisės aktai gali nustatyti užmokesčio už neteismines paslaugas dydžius.

9. Tokiomis aplinkybėmis *Tribunale di Roma* pateikė Teisingumo Teismui šį klausimą:

„Ar EB sutarties 5 ir 85 straipsniai (po pakeitimo – EB 10 ir EB 81 straipsniai) draudžia valstybei narei priimti įstatymą ar kitą teisės aktą, kuriame, remiantis advokatų profesinės bendrijos parengtu projektu, patvirtinami minimalūs ir maksimalūs profesinę veiklą vykdančių narių užmokesčio dydžiai už (vadinamąsias „neteismines“) paslaugas, jeigu šie nariai neturi išskirtinės teisės teikti šių paslaugų ir jas gali teikti bet kuris asmuo?“

6 — 1994 m. spalio 21 d. GURI Nr. 247, p. 5.

10. 2005 m. spalio 25 d. buvo posėdyje dalyvavo R. Meloni, Italijos ir Vokietijos vyriausybių ir Europos Bendrijų Komisijos atstovai.

su kliente ir kad sumokėta suma yra „avansas“ už teikiamas paslaugas, jau turi *res judicata* galią, nes apeliaciniame teisme tai nebuvo ginčijama.

11. Prieš pradėdant išsamiai nagrinėti nacionalinių teismų pateiktus klausimus, būtina įvertinti, ar jie yra priimtini, nes byloje C-94/04 F. Cipolla ir Vokietijos vyriausybė, o byloje C-202/04 R. Meloni ir Italijos vyriausybė ginčija pateiktų klausimų priimtinumą.

14. Remiantis nusistovėjusia Teisingumo Teismo praktika prašyme priimti prejudicinį sprendimą pateikto klausimo svarbą turi pirmiausia nustatyti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs nacionalinis teismas<sup>7</sup>. Teisingumo Teismas gali pripažinti klausimą nepriimtiniu, remdamasis šiais motyvais, tik jeigu šis klausimas yra akivaizdžiai nesvarbus arba jeigu pateiktas klausimas nėra susijęs su ginčo dalyku.

## II — Prašymuose priimti prejudicinį sprendimą pateiktų klausimų priimtumas

12. F. Cipolla teigimu, *Corte d'appello di Torino* pateikti klausimai yra nepriimtini, nes, pirma, jie nėra svarbūs sprendimui pagrindinėje byloje priimti ir, antra, jie yra hipotetiniai.

13. Pirmuoju prieštaravimu dėl priimtumo F. Cipolla tvirtina, jog, priešingai nei nurodyta sprendime dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, taikytina nacionalinė teisė nereikalauja, kad nacionalinis teismas vertintų, ar advokatas yra sudaręs sutartį su savo kliente ir ar ši sutartis yra teisėta. F. Cipolla teigimu, tai, kad advokatas nesudarė sutarties

15. Tačiau pagrindinėje byloje klausama, ar pradinė suma, kurią klientė sumokėjo advokatui, turi būti užskaityta kaip užmokestis už visas klientei suteiktas paslaugas ir ar tai turi reikšmės ginčo baigčiai, nes atsakymas į šį klausimą lemia, ar advokato ir jo klientės sutarčiai dėl advokato užmokesčio dydžio gali būti teikiama pirmenybė prieš nustatytą advokatų užmokesčio dydį.

16. Antra, F. Cipolla teigia, kad pateiktas klausimas yra hipotetinis. Jo nuomone, advokato ir jo klientės sutarties teisėtumą reikia vertinti tik įrodžius, kad ji buvo

7 — 1990 m. spalio 18 d. Sprendimo *Dzodzi* (C-297/88 ir C-197/89, Rink. p. I-3763) 33 ir 34 punktai; 1997 m. liepos 17 d. Sprendimo *Leur-Bloem* (C-28/95, Rink. p. I-4161) 24 punktas ir 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimo *Inspire Art* (C-167/01, Rink. p. I-10155) 43 punktas.

sudaryta, tačiau šiuo atveju sutarties nebuvo. F. Cipolla manymu, dėl šios priežasties *Corte d'appello di Torino* pateikti klausimai priylgsta prašymui pateikti konsultacinę nuomonę.

17. Tiesa, kad Teisingumo Teismo vaidmuo nėra susijęs su konsultacinės nuomonės bendrais arba hipotetiniais klausimais teikimu<sup>8</sup>. Tačiau nagrinėjamos bylos tikslas – nuspręsti, ar užmokestis gali būti nustatytas šalių sutartyje, ar tik pagal nustatytą advokatų užmokesčio dydį. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių nacionalinio teismo klausimas susijęs su šiuo aspektu, todėl jo negalima pripažinti hipotetiniu.

18. Kadangi buvo nustatyta, jog nacionalinio teismo pateiktas klausimas nėra hipotetinis, Teisingumo Teismas negali spręsti dėl byloje taikytinų nacionalinių procesinių normų.

19. Paskutinį prieštaravimą pareiškė Komisija ir Vokietijos vyriausybė, kurios savo rašytinėse pastabose byloje *Cipolla* nurodo, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas faktinei situacijai nebūdingas užsienio elementas. Ta pati pastaba buvo pateikta ir bylos *Macrino ir Capodarte* atžvilgiu. Tokiu atveju tuo labiau kyla klausimų dėl to, ar vienos valstybės vidaus situacijoje taikytinas EB 49 straipsnis,

kuriuo siekiama užkirsti kelią laisvės teikti paslaugas iš vienos valstybės narės kitoje valstybėje narėje apribojimams, taigi ir nacionalinio teismo pateikto klausimo priimtimumo. Tačiau atsakydamas į klausimą, susijusį su laisvu prekių judėjimu, Teisingumo Teismas sprendimo *Guimont*<sup>9</sup> 23 punkte konstatavo, kad negalima pripažinti, jog nacionaliniam teismui nereikia prašomo Bendrijos teisės išaiškinimo, netgi jeigu nagrinėjama faktinė situacija yra vienos valstybės vidaus situacija, nes „toks atsakymas jam gali būti naudingas, jeigu nacionalinė teisė reikalauja, kad tokioje byloje, kaip antai nagrinėjamoji, nacionalinis gamintojas naudotųsi tokiais pačiomis teisėmis, kokias kitos valstybės narės gamintojui tokioje pačioje situacijoje suteiktų Bendrijos teisė“. Šia praktika buvo remiamasi ir sprendime *Anomar ir kt.*<sup>10</sup>, kuriame nacionalinio teismo pateikti klausimai taip pat buvo susiję su paslaugų teikimo laisve. *Corte d'appello di Torino* pateikti klausimai buvo iškelti byloje, neturinčioje užsienio elemento, tačiau nacionalinis teismas visiškai teisingai konstatavo, kad atsakymas būtų naudingas, jeigu Italijos teisė reikalautų, jog šis teismas taikytų Italijos piliečiams lengvatas, kurias Bendrijos teisė suteikia kitų valstybių narių piliečiams<sup>11</sup>. Be to, konkurencijos teisės, kuria remiasi nacionalinis teismas, apimtis yra ypač plati, nes ji gali būti taikoma bet kokiems konkurencijos apribojimams, darantiems poveikį valstybių narių tarpusavio prekybai. Nors nacionalinio teismo apibūdinta faktinė situacija yra vienos valstybės vidaus situacija, tačiau patvirtintas advokatų užmokesčio dydis, su kuriuo yra susijęs

9 — 2000 m. gruodžio 5 d. Sprendimas *Guimont* (C-448/98, Rink. p. I-10663).

10 — 2003 m. rugsėjo 11 d. Sprendimo *Anomar ir kt.* (C-6/01, Rink. p. I-8621) 41 punktas.

11 — Tai akivaizdu remiantis Italijos Konstitucijos 3 straipsniu, įtvirtinančiu lygybės principą, kaip jį aiškina Italijos Konstitucinis Teismas (*Corte costituzionale*) 1995 m. birželio 16 d. Sprendime Nr. 249 (GURI, Konstitucinio Teismo specialioji serija, 1995 m. birželio 21 d., Nr. 26) ir 1997 m. gruodžio 30 d. Sprendime Nr. 443 (GURI, Konstitucinio Teismo specialioji serija, 1998 m. sausio 7 d., Nr. 1).

8 — 1981 m. gruodžio 16 d. Sprendimo *Foglia* (244/80, Rink. p. 3045) 18 punktas; 1995 m. birželio 15 d. Sprendimo *Zabala Erasun ir kt.* (C-422/93–C-424/93, Rink. p. I-1567) 29 punktas ir 2004 m. vasario 5 d. Sprendimo *Schneider* (C-380/01, Rink. p. I-1389) 22 punktas.

klausimas, taip pat turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į EB 49 straipsnį, nes suteikdamas lengvatas nacionaliniams teisinių paslaugų teikėjams šis dydis gali turėti poveikį paslaugų teikimo laisvei<sup>12</sup>.

20. Todėl neatrodo, kad pagal dabartinę Teisingumo Teismo praktiką iškelti prieštaravimai galėtų turėti poveikį *Corte d'appello di Torino* pateiktų klausimų priimtinumui.

21. Byloje *Macrino ir Capodarte R. Meloni* ir Italijos vyriausybė taip pat tvirtina, kad *Tribunale di Roma* pateiktas klausimas yra nepriimtinas.

22. Pirmiausia R. Meloni ir Italijos vyriausybė teigia, kad nacionalinio teismo pateiktas klausimas yra nepriimtinas, nes jis nėra svarbus sprendimui pagrindinėje byloje priimti. Pagal Italijos civilinio kodekso (*Codice civile*) 2233 straipsnį nesant šalių susitarimo dėl advokato užmokesčio dydžio teismas nustato užmokesčio sumą, o patvirtintas

advokatų užmokesčio dydis jo nesaisto<sup>13</sup>. Tačiau, kaip teigiama prašyme priimti prejudicinį sprendimą, nagrinėjamas ginčas yra susijęs su užmokesčiu už R. Meloni suteiktas paslaugas, kurį R. Meloni prašymu įpareigojo sumokėti teismas ir kuris yra pagrįstas advokatų užmokesčio už neteismines paslaugas dydžiu, tačiau klientai ginčija šio užmokesčio sumą. Todėl panašu, kad nustatyto advokatų užmokesčio už neteismines paslaugas dydžio teisėtumas Bendrijos teisės atžvilgiu yra susijęs su šiuo ginču.

23. Italijos vyriausybė taip pat teigia, kad nacionalinio teismo pateiktas klausimas yra nesvarbus, nes nei nustatant užmokesčio dydį (kaip pripažinta sprendime *Arduino*), nei dėl ūkio subjektų veiksmų nepasireiškė jokia antikonkurencinė praktika. Šiuo atžvilgiu reikia pažymėti, kad nacionalinio teismo ir Bendrijos teismo bendradarbiavimo procedūroje, skirtoje prašymams priimti prejudicinį sprendimą nagrinėti, pateikto klausimo svarbą, atsižvelgdamas į nagrinėjamo ginčo faktines ir teises aplinkybes, nustato nacionalinis teismas<sup>14</sup>, taigi Italijos vyriausybės prieštaravimą reikia atmesti.

12 — Prekių atžvilgiu Teisingumo Teismas rėmėsi šiuo pagrindu: 1997 m. gegužės 7 d. Sprendimo *Pistre ir kt.* (C-321/94–C-324/94, Rink. p. I-2343) 44 ir 45 punktuose, o paslaugoms jį pritaikė 1997 m. birželio 5 d. Sprendime *SETTG* (C-398/95, Rink. p. I-3091); 1999 m. balandžio 29 d. Sprendimo *Ciola* (C-224/97, Rink. p. I-2517), 11 ir 12 punktuose ir 2001 m. kovo 8 d. Sprendimo *Gourmet International Products* (C-405/98, Rink. p. I-1795) 37 ir 38 punktuose.

13 — *Codice civile* 2233 straipsnis reglamentuoja atlyginimą pagal sutartį už paslaugų teikimą ir numato, kad „atlyginimą <...> jeigu šalys dėl jo nėra susitarusios ir jo negalima nustatyti pagal galiojancius tarifus ar praktiką, nustato teismas, prieš tai susipažinęs su profesinės bendrijos, kuriai priklauso paslaugų teikėjas, nuomone“ (versta iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje *Cipolla*).

14 — Žr. pirmiau minėtus sprendimus *Dzodzi*, *Leur-Bloem* ir *Inspire Art*.

24. R. Meloni taip pat tvirtina, kad nacionalinis teismas tiksliai nenurodė, dėl kokių priežasčių pateikė klausimus prašydamas išaiškinti Bendrijos teisę. Šis argumentas neįtikina, nes, visiškai priešingai, prašyme priimti prejudicinį sprendimą labai aiškiai nurodyta, kokiomis sąlygomis Bendrijos teisės aiškinimas yra reikalingas sprendimui pagrindinėje byloje priimti.

25. Šiomis aplinkybėmis panašu, kad nė vienas iš R. Meloni arba Italijos vyriausybės argumentų neįrodė, jog byloje *Macrino ir Capodarte* pateiktas klausimas yra nepriimtinas.

### III — Vertinimas

26. Trimis pirmaisiais klausimais byloje *Cipolla* ir klausimu byloje *Macrino ir Capodarte* siekiama išsiaiškinti sprendimo *Arduino* taikymo apimtį. Šio sprendimo išaiškinimas reikalingas, norint atsakyti į pateiktus klausimus, susijusius su galimais šio sprendimo taikymo apribojimais, pirma, neteisminių paslaugų atžvilgiu ir, antra, draudimo advokatams ir jų klientams tarpusavio susitarimu nukrypti nuo nustatytų dydžių atžvilgiu.

27. Šiuo klausimu Komisija byloje *Macrino ir Capodarte* tiesiogiai prašo, kad Teisingumo Teismas nukryptų nuo savo nusistovėjusios praktikos, susijusios su EB 10, EB 81 ir EB 82 straipsnių taikymu, o būtent nuo sprendimo *Arduino*.

28. Jeigu Teisingumo Teismas nukrypsta nuo ankstesniuose sprendimuose pateikto teisės išaiškavimo, jis visada tai daro labai atsargiai. Netgi nespręsdamas, ar šie sprendimai yra teisiniai precedentai, Teisingumo Teismas visuomet išlaiko pagarbą nusistovėjusiai teismų praktikai tam tikroje srityje. Reikšmė, kurią Teisingumo Teismas teikia praeityje priimtiems sprendimams, gali būti kildinama iš poreikio užtikrinti bet kurioje teisės sistemoje pripažįstamas darnos, vienybės ir teisinio saugumo vertybes. Šios vertybės yra ypač svarbios tokioje decentralizuotoje teisės taikymo sistemoje, kaip antai Bendrijos teisės sistema. Pripažinimą sprendime *CILFIT*, kad pareiga pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą išnyksta, jeigu Teisingumo Teismas jau yra atsakęs į iškeltą klausimą<sup>15</sup>, taip pat Teisingumo Teismo procedūros reglamento 104 straipsnio 3 dalyje numatytą galimybę Teisingumo Teismui priimti nutartį, jeigu „klausimas, dėl kurio Teismui yra pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą, yra tapatus klausimui, dėl kurio Teismas jau yra priėmęs sprendimą“, galima suprasti tik turint omenyje, Teisingumo Teismui pripažintų sprendimų

15 — 1982 m. spalio 6 d. Sprendimo *CILFIT* prieš *Ministro della Sanità* (283/81, Rink. p. 3415) 21 punktą.

aiškinimo įgaliojimų reikšmę ateičiai<sup>16</sup>. Nors paprastai Teisingumo Teismo jo paties sprendimai formaliai nesaisto, vis dėlto šiems sprendimams rodoma pagarba jis pripažįsta savo praktikos stabilumo reikšmę Bendrijos teisės aiškinimo įgaliojimams ir prisideda prie Bendrijos teisės sistemos vienovės, darnos ir teisinio saugumo išsaugojimo.

29. Neginčytina, kad stabilumas nėra ir neturėtų būti absoliuti vertybė. Taigi Teisingumo Teismas taip pat pripažįsta savo praktikos pritaikymo svarbą, siekdamas atsižvelgti į pokyčius kitose teisės sistemos srityse arba socialinėje aplinkoje, kurioje taikomos atitinkamos taisyklės. Be to, Teisingumo Teismas yra pripažinęs, kad jo teismo praktikos pritaikymą ar netgi peržiūrėjimą gali pateisinti nauji veiksniai. Vis dėlto šis teismas sutiko iš esmės nukrypti nuo savo

ankstesnių sprendimų, kaip nagrinėjamoje byloje siūlė Komisija, tik labai atsargiai<sup>17</sup>.

30. Todėl, atsižvelgdamas į neseniai priimtą sprendimą *Arduino* ir poveikį, kurį nagrinėjamoji byla turės tiems patiems teisės aktams, o būtent advokatų užmokesčio dydžiams, be to, Komisijai nepateikus jokių naujų teisinių argumentų, nemanau, kad Teisingumo Teismas turėtų nukrypti nuo sprendimo *Arduino*. Be to, dėl priežasčių, kurias nurodysiu toliau, manau, kad Teisingumo Teismo pagrindimas šiame sprendime atitinka teisės aiškinimą, kuriuo atsižvelgiama į tam tikrą generalinių advokatų P. Léger ir F. G. Jacobs jų išvadose, atitinkamai pateiktose toliau minimose bylose *Arduino* ir *Pavlov ir kt.*<sup>18</sup> išreikštą susirūpinimą.

16 — Sistemą pagrindžianti logika – užtikrinti vienodą Bendrijos teisės taikymą, bet kartu neįpareigoti nacionalinių teismų kreiptis su prašymais priimti prejudicinius sprendimus kiekvieną kartą, kai iškliamas Bendrijos teisės klausimas, ir neužkirsti kelio šiems teismams kreiptis, jeigu Teisingumo Teismas jau yra priėmęs sprendimą atitinkamu klausimu. Priešingu atveju nacionaliniai teismai negalėtų prašyti, kad Teisingumo Teismas nukryptų nuo tam tikro savo teisės aiškinimo, o dėl to per ilgą laiką gali būtų absoliučiai negalima nukrypti nuo teismų praktikos tam tikrose teisės srityse (nes Teisingumo Teismas dažniausiai neturi galimybės peržiūrėti savo teismo praktikos, nebent jam pateikiamas prašymas priimti prejudicinį sprendimą). Tokio draudimo nėra netgi tose teisinėse sistemose, kuriose precedentų taisyklė yra taikoma kur kas griežčiau. Šiuo atžvilgiu Procedūros reglamento 104 straipsnio 3 dalis neturėtų būti vertinama kaip neleidžianti nacionaliniams teismams tiesiogiai paprašyti, kad Teisingumo Teismas peržiūrėtų savo nusistovėjusią praktiką. Be jokios abejonės, Teisingumo Teismas gali arba pasinaudoti tokia galimybe, arba priimti nutartį pagal minėtą 104 straipsnio 3 dalį ir patvirtinti savo praktiką dėl konkretaus teisės klausimo.

17 — Tokio Teisingumo Teismo požiūrio išimtį galima rasti 1993 m. lapkričio 24 d. Sprendime *Keck ir Mithouard* (C-267/91 ir C-268/91, Rink. p. I-6097), kuriame šis teismas apsvaistė savo ankstesnės praktikos pasekmes atitinkamų taisyklių ir už šių taisyklių taikymą atsakingų teisių sistemų socialiniame kontekste. Šio sprendimo 14 punkte Teisingumo Teismas konstatavo: „Atsižvelgdamas į vis augančias tendencijas, kai prekybininkai remiasi (EB) sutarties 30 straipsniu (po pakeitimo – EB 28 straipsnis) kaip priemone užginti bet kokią taisyklę, kurių poveikis – apriboti prekybininkų komercinę laisvę, net kai tokios taisyklės nėra skirtos kitų valstybių narių gaminiam, Teisingumo Teismas mano esant būtina iš naujo išnagrinėti ir paaiškinti savo praktiką šiuo klausimu“.

18 — 2000 m. rugsėjo 12 d. Sprendimas *Pavlov ir kt.* (C-180/98–C-184/98, Rink. p. I-6451).

A — *Valstybės priemonių vertinimas atsižvelgiant į EB 10 ir EB 81 straipsnius*

31. EB 81 straipsnis priskirtinas konkurencijos taisyklėms, kurios taikomos įmonių veiksmams. Taigi nacionalinėms priemonėms taikomas šis straipsnis tik išimtiniais atvejais ir tik kalbant apie valstybių narių pareigą lojaliai bendradarbiauti taikant Bendrijos teisę. Nors būtinybė saugoti EB sutarties neutralumą valstybėms narėms suteiktos kompetencijos atžvilgiu<sup>19</sup> ir neužkerta kelio peržiūrėti teisės aktus atsižvelgiant į EB 10 ir EB 81 straipsnius, tačiau riboja tokią peržiūrą. Abiem šiomis nuostatomis buvo pasiremta sprendime *GB-Inno-BM*<sup>20</sup>, kuriame principas suformuluotas labai plačiai: „Nors ir neabejotina, kad (EB sutarties) 86 straipsnis (po pakeitimo – EB 82 straipsnis) yra skirtas įmonėms, neabejotina ir tai, kad Sutartis nustato valstybėms narėms pareigą nepriimti ir nepalikti galioti jokių priemonių, dėl kurių ši nuostata taptų neveiksminga“. Taip išdėstytas šis principas turėjo leisti konkurencijos teisę taikyti bet kuriai konkurenciją ribojančiai nacionalinei priemonei. Vis dėlto vėliau Teisingumo Teismas EB 10 ir EB 81 straipsnių reikalavimus išaiškino kur kas griežčiau. Remiantis teismų praktika šie straipsniai pripažįstami pažeistais tik dviem atvejais: kai valstybė narė reikalauja sudaryti EB 81 straipsnio neatitinkančius susitarimus,

priimti sprendimus arba vykdyti suderintus veiksmus, juos skatina ar stiprina jų poveikį<sup>21</sup> arba kai ši valstybė panaikina savo pačios priimtų teisės aktų valstybinį pobūdį, perduodama privatiems ūkio subjektams atsakomybę priimti sprendimus, turinčius poveikį ekonomikos sektoriui<sup>22</sup>.

32. Šie du atvejai aiškiai skiriasi. Pirmuoju atveju įmonių susitarimas sudaromas iki šį susitarimą įteisinančios arba stiprinančios valstybės priemonės priėmimo. Valstybės atsakomybė atsiranda dėl to, kad savo veiksmais ji dar labiau pablogina elgesį, kuris tuo metu ir taip jau yra antikonkurencinis. Antruoju atveju, kai valstybė deleguoja savo įgaliojimus privatiems subjektams, įmonės priima sprendimą, kuris po to kodifikuojamas teisės akte. Todėl taikant EB 10 ir EB 81 straipsnius siekiama išvengti, kad konkurencijos teisės taikymą lemtų vien priemonės forma. Mano manymu, tai reiškia, kad „delegavimo“ sąvoka turi būti aiškinama atsižvelgiant į pačią esmę ir reikalaujant įvertinti sprendimų priėmimo procesą, leidžiantį patvirtinti valstybės teisės aktus. „Delegavimo“ sąvoka, aiškinama atsižvelgiant į esmę, apima šiuos atvejus: pirma, kai valstybė privačiam subjektui deleguoja teisę priimti priemonę ir, antra, kai privačiam subjektui suteikiami viešosios valdžios įgaliojimai kontroliuoti sprendimų priėmimo procesą, kuris užbaigiamas teisės akto priėmimu. Galima sakyti, kad valstybė delegavo savo įgaliojimus, jeigu jos dalyvavimas apsi-

19 — D. Triantafyllou. „Les règles de la concurrence et l'activité étatique y compris les marchés publics“ (Konkurencijos taisyklės ir valstybės veikla, įskaitant viešųjų darbų sutartis), *Revue Trimestrielle de Droit Européen*, 1996 m., Nr. 1, p. 57, žr. ypač p. 64.

20 — 1977 m. lapkričio 16 d. Sprendimo *GB-Inno-BM* (13/77, Rink. p. 2115) 31 punktas.

21 — 2003 m. rugsėjo 9 d. Sprendimo *CIF* (C-198/01, Rink. p. I-8055) 46 punktas.

22 — 1987 m. gruodžio 3 d. Sprendimo *Aubert* (136/86, Rink. p. 4789) 23 punktas; 1998 m. birželio 18 d. Sprendimas *Komisija prieš Italiją* (C-35/96, Rink. p. I-3851); minėto sprendimo *Arduino* 35 punktas ir 2005 m. vasario 17 d. Nutarties *Mauri* (C-250/03, Rink. p. I-1267) 20 punktas.

riboja formaliu priemonės priėmimu, net jeigu viešasis interesas reikalauja, kad būtų atsižvelgiama į sprendimų priėmimo būdą. Jeigu „delegavimo“ sąvoka apibrėžiama kaip apimanti šiuos du atvejus, taip sustiprinamas valstybės veiksams taikomas nuoseklumo reikalavimas. Šis nuoseklumo principas užtikrina, kad, kol valstybė veikia viešojo intereso tikslais, jos veiksams taikomos politinės ir demokratinės kontrolės procedūros, o jeigu tam tikrų tikslų pasiekimą valstybė deleguoja privatiems subjektams, kartu ji privalo užtikrinti, kad šiems subjektams būtų taikomos konkurencijos taisyklės, įtvirtinančios įgaliojimų rinkoje kontrolės procedūras. Priešingai, valstybė negali deleguoti privatiems rinkoje veikiantiems subjektams tam tikros kompetencijos ir atleisti jų nuo konkurencijos taisyklių taikymo. Toks išplėstas „delegavimo“ sąvokos aiškinimas užtikrina, jog konkurencijos taisyklės netaikomos dėl viešojo intereso, o ne dėl to, kad viešoji valdžia vadovavosi privačiais interesais<sup>23</sup>.

nustatyti, ar valstybės veiksams gali būti taikoma konkurencijos teisė, būtina žinoti, kokių tikslų ši valstybė siekia. Būtina nustatyti, ar valstybės veiksmus, kuriais priimami teisės aktai, nulemia poreikis apsaugoti viešąjį interesą, ar, visiškai priešingai, į privačius interesus buvo atsižvelgta taip, kad dėl to gali pasikeisti svarbiausias valstybės priemonės tikslas, ir šis tikslas būtų šių pastarųjų interesų apsauga. Privačių subjektų dalyvavimas teisės aktų priėmimo procese taisyklės projekto stadijoje arba jų dalyvavimas organizacijoje, atsakingoje už projekto rengimą, gali turėti lemiamos įtakos taisyklės turiniui. Šiuo atveju kyla pavojus, kad, priešingai viešajam interesui, teisės nuostata gali būti siekiama vien tik tam tikrų privačių interesų apsaugos nuo konkurencijos mechanizmų<sup>24</sup>.

33. Dėl šių priežasčių pirmiau nurodyta teismų praktika, be jokios abejonės, turėtų būti aiškinama kaip reikalaujanti, kad norint

34. Žinoma, niekas nepateisina reikalavimo, kad kiekvienai valstybės priemonei turėtų būti taikomi EB 10 ir EB 81 straipsniai. Generaliniai advokatai F. G. Jacobs ir P. Léger, atitinkamai išvadoje, pateiktoje byloje *Pavlov ir kt.*<sup>25</sup>, ir išvadoje, pateiktoje byloje *Arduino*<sup>26</sup>, išreiškė susirūpinimą, kuris, nors tiksliai ir nesiremia teismų praktika, bet išlieka glaudžiai su ja susijęs. Generaliniai advokatai pateikė du kriterijus, leidžiančius nustatyti, ar faktiškai privatūs subjektai kontroliuoja valstybės priemones. Jų nuomone, atitinkama priemonė nepažeidžia EB 10 ir EB 81 straipsnių, pirma, jeigu jos priėmimą pateisina teisėto viešojo intereso siekis ir,

23 — Generalinio advokato P. Léger išvados byloje *Arduino* 91 punktą ir generalinio advokato F. G. Jacobs išvados byloje *Albany International* (C-67/96, Rink. p. I-5751) 184 punktą.

24 — Generalinio advokato P. Léger išvados byloje *Arduino* (minėta pirmiau) 91 punktą.

25 — 156–165 punktai.

26 — 86–91 punktai.

antra, jeigu valstybės narės aktyviai kontroliuoja privačių subjektų dalyvavimą sprendimų priėmimo procese<sup>27</sup>. Šiais kriterijais siekiama nustatyti, kiek valstybė kontroliuoja delegavimą privatiems subjektams. Pateikti kriterijai turėtų būti taikomi kartu, nors man atrodo, kad viešojo intereso kriterijus apima ir kitą kriterijų. Jis netgi gali nulemti tai, kad Teisingumo Teismas vertintų visas priemones, galinčias sumažinti konkurenciją. Tikriausiai dėl šios priežasties Teisingumo Teismas šio kriterijaus nepripažino.

35. Vis dėlto, mano nuomone, generalinių advokatų siūlymus pagrindžiantis susirūpinimas yra visiškai teisingas. Manau, kad dabartinė teismų praktika leidžia į jį atsakyti. Netgi gali kilti klausimas, ar Teisingumo Teismas netiesiogiai nepripažino valstybės kontrolės kriterijaus kaip skirto patikrinti, ar valstybės priemonei nėra būdingas teisės akto pobūdis, nes jis tą nurodo sprendimo *Arduino* 10 punkte. Vis dėlto išlieka abejonių, kaip Teisingumo Teismas šį kriterijų vertina, ypač kai kalbama apie valstybės vykdomos kontrolės veiksmingumą, nes atrodo, kad nepakanka priemonės pobūdžio formalios kontrolės<sup>28</sup>.

36. Tą patį įrodo ir palyginimas su JAV antimonopoline teise, pagal kurią pripažįs-

tama „State action doctrine“, ir valstybės priemonėms taikoma tik ribota kontrolė konkurencijos teisės atžvilgiu. „State action doctrine“ JAV teisėje kildinama iš Aukščiausiojo Teismo sprendimo *Parker prieš Brown*<sup>29</sup>, pagal kurį *Sherman Act* netaikomas valstijų priemonėms, priimtoms valstijoms naudojantis suverenėmis galiomis. Priėmus šį sprendimą labai pradėjo plėtotis konkurenciją prižiūrinčių institucijų sprendimai ir praktika<sup>30</sup>. Taigi teisės aktui netaikoma antimonopolinė teisė, tik jeigu jis atitinka abi šias sąlygas: pirma, reikalaujama, kad būtų aiškiai nurodyta, jog ginčijama konkurenciją ribojanti priemonė yra valstijos priemonė, ir antra, kad valstija kontroliuoja jos įgyvendinimą.

37. Su papildomais sunkumais susiduriama, kai atitinkamose valstybėse narėse panašios sritys yra reguliuojamos skirtingai. Jeigu savireguliacijos priemonėms dėl jų kilmės taikoma konkurencijos teisė, tai valstybės priemonės išvengia šios teisės taikymo. Praktikoje Teisingumo Teismas sprendime *Wouters ir kt.*<sup>31</sup> nagrinėjo profesinės taisyklės, draudžiančios kurti daugiadisciplines grupes, atitiktį EB 81 straipsniui, o sprendime *Arduino* konstatavo, kad nacionalinei priemonei, nustatančiai advokatų užmokesčio dydžius, EB 10 ir EB 81 straipsniai nėra taikomi. Vienintelis būdas

27 — Išvados byloje *Pavlov ir kt.* 161–163 punktai.

28 — Išvados byloje *Arduino* 106 punktas.

29 — 317 U.S. 341 (1943).

30 — J. Delacourt ir T. Zywicki. „The FTC and State Action: Evolving views on the proper role of government“, *Antitrust Law Journal*, 2005, t. 72, p. 1075.

31 — 2002 m. vasario 19 d. Sprendimas *Wouters ir kt.* (C-309/99, Rink. p. I-1577).

užtikrinti nuolatinę šių abiejų rūšių priemonių kontrolę Bendrijos teisės atžvilgiu – priimti kriterijų, reikalaujantį veiksmingos valstybės kontrolės, įskaitant sprendimų priėmimo proceso, leidžiančio patvirtinti nagrinėjamą taisyklę, vertinimą.

38. Vis dėlto akivaizdu, kad nagrinėjamoje byloje nereikėtų šiek tiek keisti teismų praktiką, nes pagrindinėse bylose nagrinėjami Italijos teisės aktai jau buvo aptarti minėtame sprendime *Arduino*. Ginčo, dėl kurio buvo priimtas šis sprendimas, faktinės aplinkybės panašios į tas, dėl kurių iškelta byla *Cipolla*. M. Arduino sukėlus paprasčiausią automobilių eismo įvykį D. Dessi *Pretore di Pinerolo* pareikalavo atlyginti žalą ir padengti advokato užmokestį. Italijos teismas patenkino nukentėjusiojo reikalavimus, tačiau nustatė ribą, iki kurios turi būti padengtas advokato užmokestis, ir ši riba buvo mažesnė nei 1994 m. Ministro įsakyme nustatytas minimalus dydis. Italijos kasacinis teismas panaikino šį sprendimą, konstatavęs, kad šiuo atveju negalima nepaisyti nustatytų užmokesčio dydžių, ir grąžino bylą pirmosios instancijos teismui. Tuomet šis teismas kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, ir dėl šio prašymo buvo priimtas sprendimas *Arduino*.

draudžia priimti arba palikti galioti tokią nacionalinę priemonę, kaip antai 1994 m. Ministro įsakymas. Teisingumo Teismas konstatavo, kad Italijos Respublika nebuvo delegavusi privatiems ūkio subjektams kompetencijos reguliuoti veiklą, nes šiuo atveju CNF Teisingumo ministrui teikė tik pasiūlymą dėl dydžių, o pastarasis turėjo teisę pakeisti projektą arba atidėti jo taikymą<sup>32</sup>. Tačiau šio sprendimo 10 punkte Teisingumo Teismas nurodė, kad valstybė veiksmingai naudojasi savo įgaliojimais kontroliuoti, ir dėl to, pavyzdžiui, buvo atidėtas 1994 m. Ministro įsakymu patvirtintų dydžių taikymas<sup>33</sup>. Posėdyje Italijos vyriausybė pabrėžė, kad 1973 m. Įsakymas, kuriuo buvo patvirtinti advokatų užmokesčio dydžiai, buvo priimtas praėjus 11 mėnesių nuo CNF pasiūlyme nurodytos dienos. 2004 m. tai, kad valstybė kontroliuoja sprendimų priėmimo procesą, buvo matyti iš to, jog iš pradžių, manydama, kad neturi visų reikiamų įrodymų savo nuomonei apie jai pateiktą pasiūlymą dėl dydžių pareikšti, *Consiglio di Stato* atsisakė šį pasiūlymą tvirtinti. Galima teigti, kad nacionalinis teismas turi geresnes galimybes atlikti šį praktinį vertinimą nei Teisingumo Teismas. Vis dėlto Teisingumo Teismas nusprendė, kad pats turi pakankamai įrodymų ir gali atlikti tokį vertinimą. Kadangi užmokesčio dydžius, dėl kurių buvo susitarta abiejose nagrinėjamose bylose, reguliuoja 1990 m. ir 1994 m. Ministro įsakymai, nėra jokios būtinybės šio klausimo svarstyti dar kartą. Tačiau jeigu vėliau klausimą Teisingumo Teismui Italijos teismas pateiktų, nagrinėdamas ginčą, kurio faktinės aplinkybės būtų susijusios su vėlesniu įsakymu, galbūt būtų tikslinga grąžinti bylą nacionaliniam teismui, kad šis įvertintų valstybės atliekamos sprendimų priėmimo

39. Šiame sprendime Teisingumo Teismas nagrinėjo, ar EB 10 ir EB 81 straipsniai

32 — Sprendimo *Arduino* 41 punktas.

33 — Žr. taip pat išvados byloje *Arduino* 107 punktą.

proceso, leidusio patvirtinti šį įsakymą, kontrolės veiksmingumą.

40. Nebegali būti jokių abejonių dėl nustatytos advokatų užmokesčio dydžių teisėtumo pagal EB 10 ir EB 81 straipsnius, nes sprendime *Arduino* Teisingumo Teismas konstatavo, kad šiuos dydžius patvirtino valstybė ir kad valstybė nėra delegavusi kompetencijos šiuos dydžius tvirtinti įmonių grupei. Ir taip yra, netgi jeigu šių nustatytų dydžių taikymas labai riboja advokatų konkurenciją. Tačiau reikia įsitikinti, ar šis rezultatas būtų toks pat nepaisant šių dydžių taikymo apimties. Nacionalinių teismų dviem pateiktais klausimais būtent to ir klausama.

B — *Advokatų užmokesčio už neteismines paslaugas dydžių nustatymo atitiktis Bendrijos konkurencijos teisei*

41. Neteismines paslaugas reikėtų atskirti nuo paslaugų, teikiamų bylą nagrinėjant teisme. 1977 m. kovo 22 d. Tarybos direktyvos 77/249/EEB, skirtos padėti teisininkams veiksmingai naudotis laisve teikti paslaugas<sup>34</sup>, 4 straipsnio 1 dalyje su kliento atstovavimu teisiniuose procesuose susijusi

veikla arba jo atstovavimas valstybinės valdžios institucijose skiriama nuo visos kitos veiklos. Galima teigti, kad neteisminių paslaugų rinka skiriasi nuo teisinių paslaugų, teikiamų bylą nagrinėjant teisme, rinkos. Pirmuoju atveju advokato ir jo klientų informacijos neatitikimas yra mažesnis, nes paslaugos gavėjai dažniau kreipiasi į advokatą, taigi jie turi geresnes galimybes įvertinti teikiamos paslaugos kokybę.

42. Ir 1990 m., ir 1994 m. Ministro įsakymuose, nustatančiuose advokatų užmokesčio dydžius, įtvirtintos specialios nuostatos, susijusios su, viena vertus, paslaugomis, teikiamomis nagrinėjant ginčą teisme, nesvarbu, ar jis yra civilinis, administracinis ar baudžiamasis, ir, kita vertus, ne teisme teikiamomis paslaugomis. Bylose teikiamos teisinės paslaugos yra tiesiogiai susijusios su privačių asmenų teise kreiptis į teismą. Be to, praktiškai teisinė pagalba dažnai apsiriboja būtent šios rūšies paslaugomis<sup>35</sup>.

43. Nors Komisija rašytinėse pastabose byloje *Macrino ir Capodarte*, o taip pat

34 — OL L 78, p. 17.

35 — 2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyvos 2003/8/EB, numatančios teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tarptautiniuose ginčiuose pagerinimą nustatant minimalias bendras teisinės pagalbos tokiems ginčams taisykles (OL L 26, p. 41), 10 straipsnyje nustatyta, kad teisinė pagalba taip pat teikiama neteisminiams veiksams, tik „jei ginčo šalys juos turi atlikti pagal įstatymą arba tai numatyta jiems skirtoje teismo nutartyje“.

posėdyje konkrečiai ir nenurodė neteisminių paslaugų bruožų, tačiau teigė, kad būtina nukrypti nuo sprendime *Arduino* padarytų išvadų ir konstatuoti, jog konkurenciją ribojanti valstybės priemonė pažeidžia EB 10 ir EB 81 straipsnius, nebent ji būtų pateisinama viešojo intereso tikslais ir būtų proporcinga šių tikslų atžvilgiu. Tai darydama Komisija remiasi generalinių advokatų P. Léger ir F. G. Jacobs pateiktu pagrindimu, apie kurį jau buvo užsiminta šios išvados 30 punkte.

rijos teisę ir geriausiai galėtų pasiekti jos tikslus<sup>36</sup>. Taigi iš Dekreto-įstatymo 60 straipsnio matyti, kad užmokestį už neteismines paslaugas teismas nemotyvuodamas gali nustatyti savo nuožiūra, nepažeisdamas nustatytų maksimalių ir minimalių ribų; esant pagrįstoms priežastims teismas taip pat gali nepaisyti minimalių ir maksimalių užmokesčio dydžių ribų<sup>37</sup>. Atsižvelgdamas į tai ir siekdamas nesustiprinti nustatytų dydžių antikonkurencinio poveikio, nacionalinis teismas privalės, spręsdamas ginčą, susijusį su užmokesčio suma, nustatyta pagal užmokesčio už neteismines paslaugas dydžius, kiek įmanoma, naudotis savo vertinimo įgaliojimais.

44. Dėl pirmiau nurodytų priežasčių manau, kad sprendimas *Arduino* neleidžia jokio kitokio aiškinimo, kaip tiktai tokio, jog EB 81 ir EB 10 straipsniai tokios rūšies valstybės priemonei netaikomi, nors ji ir turi antikonkurencinį poveikį, kuris dar labiau padidėja, kai kalbama apie dydį, susijusį tik su paslaugomis, kai atstovaujama teisme. Šiame sprendime padarytos išvados pagrįstos visų teisės aktų, t. y. advokatų užmokesčio dydžių, valstybinio pobūdžiu, o ne specialiu galimo antikonkurencinio poveikio pobūdžiu, atsižvelgiant į skirtingas atitinkamų teisinių paslaugų rūšis.

46. Galiausiai siūlyčiau Teisingumo Teismui pripažinti, kad, remiantis sprendimu *Arduino*, akivaizdu, jog EB 81 ir EB 10 straipsniai nedraudžia nacionalinės priemonės, nustatančios advokatų užmokesčio dydžius netgi už neteismines paslaugas, su sąlyga, kad šiai priemonei taikoma veiksminga valstybės kontrolė, o teismo teisė nukrypti nuo nustatytų sumų aiškinama Bendrijos teisę atitinkančiu būdu, kad būtų apribotas šios priemonės antikonkurencinis poveikis.

45. Tačiau aiškindamas nacionalinę teisę nacionalinis teismas, kadangi šiuo klausimu jis turi tam tikrą diskreciją, privalo pasirinkti tokį aiškinimą, kuris labiausiai atitiktų Bend-

36 — Žr. dėl nacionalinio teismo pareigos nacionalinę teisę visomis įmanomomis priemonėmis aiškinti pagal Bendrijos teisę 1984 m. balandžio 10 d. Sprendimą *Von Colson ir Kamann* (14/83, Rink. p. 1891); 1990 m. lapkričio 13 d. Sprendimą *Marleasing* (C-106/89, Rink. p. 4135) ir 2004 m. spalio 5 d. Sprendimą *Pfaffner ir kt.*, (C-397/01–C-403/01, Rink. p. I-8835).

37 — Aiškinimas, pateiktas Italijos vyriausybės rašytinėse pastabose byloje *Macrino ir Capodarte*.

C — *Draudimo nukrypti nuo nustatytų advokatų užmokesčio dydžių atitiktis Bendrijos konkurencijos teisei*

47. Byloje *Cipolla* pateiktas klausimas susijęs su 1994 m. Ministro įsakyme įtvirtintu draudimu advokatams ir jų klientams nukrypti nuo nustatytų advokatų užmokesčio dydžių. Kaip jau nurodyta šios išvados 5 punkte, Įstatymo Nr. 794 24 straipsnyje nustatyta: „Neleidžiama nukrypti nuo už advokatų paslaugas nustatytų minimalių <...> užmokesčio dydžių. Bet kokia tokio pobūdžio sutartis yra niekinė“. Tačiau reikia pažymėti, kad šis draudimas yra absoliutus tik klientui ir jo advokatui, nes teismui leidžiama nukrypti nuo šių dydžių<sup>38</sup>.

48. 45 punkte minėto Dekreto-įstatymo 60 straipsnyje pasakyta, kad nacionalinis teismas užmokesčio dydį gali nustatyti savo nuožiūra, nepažeisdamas nustatytų maksimalių ir minimalių ribų. Tačiau, nurodęs pagrįstas priežastis, šis teismas gali nepaisyti netgi šių maksimalių ir minimalių ribų. Šias teises teismas taip pat turi teisinių paslaugų, kurios teikiamos ginčą perdavus nagrinėti teismams, atžvilgiu.

49. Neginčytina, kad draudimo nukrypti nuo nustatytų advokatų užmokesčio dydžių ati-

tikties EB 81 ir EB 10 straipsniams klausimas nėra tiesiogiai paminėtas sprendime *Arduino*. Galimybę nacionaliniam teismui nukrypti nuo tokių dydžių aiškinant griežtai, padidėtų jos konkurencinis poveikis, nes būtų reikšmingai apribota kainų konkurencija tarp advokatų. Būtent dėl to ir siekiant užtikrinti, kad laikomasi Bendrijos konkurencijos teisės veiksmingumo, reikalaujama, kad nacionalinis teismas aiškintų nacionalinę teisę taip, kad leistų kiek įmanoma sumažinti tokį antikonkurencinį poveikį<sup>39</sup>.

50. Todėl siūlau į byloje *Cipolla* pateiktą klausimą atsakyti taip, kad, remiantis sprendimu *Arduino*, akivaizdu, jog EB 81 ir EB 10 straipsniai nedraudžia nacionalinės priemonės, neleidžiančios advokatams ir jų klientams nukrypti nuo nustatytų advokatų užmokesčio dydžių, su sąlyga, kad šiai priemonei taikoma veiksminga valstybės kontrolė, o teismo kompetencija nukrypti nuo nustatytų sumų yra aiškinama pagal Bendrijos teisę taip, kad būtų apribotas šios priemonės antikonkurencinis poveikis.

D — *Nustatytų advokatų užmokesčio dydžių atitiktis paslaugų teikimo laisvei*

51. Advokatų teikiamos teisinės paslaugos yra paslaugos EB 50 straipsnio prasme<sup>40</sup>.

39 — Sprendimai *CIF* ir *Pfeiffer* ir kt.

38 — Dekreto-įstatymo 60 straipsnis ir sprendimo *Arduino* 42 punktas.

40 — 1974 m. gruodžio 3 d. Sprendimas *Van Binsbergen*, 33/74, Rink. p. 1299.

EB 49 straipsnis draudžia paslaugų teikimo laisvės apribojimus, taikomus valstybių narių piliečiams, kurie yra įsisteigę kitoje valstybėje nei paslaugų gavėjo valstybėje. Kalbant apskritai, teismų praktikoje neteisėtai buvo pripažinti paslaugų teikimo laisvės apribojimai, susiję su paslaugų gavėjo judėjimu<sup>41</sup> arba paprasčiausiai su pačių paslaugų judėjimu<sup>42</sup>.

52. EB 52 straipsnio 1 dalimi Europos Sąjungos Taryba suteikė įgaliojimus priimti direktyvas, kad liberalizuotų kokią nors konkrečią paslaugą. Būtent šiuo pagrindu ir buvo priimta Direktyva 77/249. Jos 4 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad su kliento atstovavimu teisiniuose procesuose susijusi veikla arba jo atstovavimas valstybinės valdžios institucijose kiekvienoje priimančiojoje valstybėje narėje vykdomas toje valstybėje įsisteigusiesiems teisininkams nustatytais sąlygomis, išskyrus tas sąlygas, kurios reikalauja, kad toje valstybėje būtų gyvenama ar užsiregistruota toje valstybėje esančioje profesinėje organizacijoje.

53. Remiantis nusistovėjusia Teisingumo Teismo praktika, kaip apribojimas pripažis-

tamos „nacionalinės priemonės, kurios gali sukliudyti arba padaryti mažiau patrauklų naudojimąsi Sutartyje garantuojamomis pagrindinėmis laisvėmis“<sup>43</sup>.

54. Norint nustatyti, ar EB 49 straipsnis ir Direktyva 77/249 draudžia tokius teisės aktus, kaip antai nagrinėjami pagrindinėse bylose, pirmiausia būtina įsitikinti, ar šie teisės aktai riboja paslaugų teikimo laisvę, o po to nustatyti, ar tokius apribojimus galima pateisinti EB 46 straipsnio 1 dalyje ir EB 55 straipsnyje nustatytais priežastimis arba privalomais viešojo intereso pagrindais.

1. Ar buvo apribota paslaugų teikimo laisvė?

55. Kaip ir visų kitų laisvių atveju, paslaugų teikimo laisvės principo tikslas – skatinti nacionalinių rinkų atvėrimą paslaugų teikėjams ir jų klientams suteikiant galimybę visiškai pasinaudoti Bendrijos vidaus rinka. Šiuo atveju kalbama apie leidimą tokiems paslaugų teikėjams vykdyti savo veiklą transnacionaliniu mastu ir apie galimybės suteikimą paslaugų gavėjams naudotis kitose valstybėse narėse įsisteigusių teikėjų pasaugomis. Todėl paslaugų teikimo laisvė yra

41 — Žr. šia prasme 1984 m. sausio 31 d. Sprendimo *Luisi ir Carbone* (286/82 ir 26/83, Rink. p. 377) 16 punktą.

42 — 1991 m. liepos 25 d. Sprendimas *Collectieve Antennevoorziening Gouda* (C-288/89, Rink. p. I-4007); 1991 m. liepos 25 d. Sprendimas *Säger* (C-76/90, Rink. p. I-4221); 1994 m. spalio 5 d. Sprendimas *TV10* (C-23/93, Rink. p. I-4795) ir 1995 m. gegužės 10 d. Sprendimo *Alpine Investments* (C-384/93, Rink. p. I-1141) 21 punktą.

43 — 1995 m. lapkričio 30 d. Sprendimo *Gebhard* (C-55/94, Rink. p. I-4165) 37 punktą ir 2000 m. spalio 3 d. Sprendimo *Corsten* (C-58/98, Rink. p. I-7919) 33 punktą. Taip pat žr. 2004 m. liepos 13 d. Sprendimo *Bacardi France* (C-429/02, Rink. p. I-6613) 31 punktą.

dalį Europos pilietybę nustatyto „valstybių narių piliečių pagrindinio statuso“<sup>44</sup> ir atspindi šio statuso tarptautinę dimensiją.

56. Siekiant šio tikslo reikalaujama, kad valstybės narės atsižvelgtų į poveikį, kurį jų priimamos nacionalinės rinkoms reguliuoti skirtos priemonės turės kitose valstybėse narėse įsisteigusių paslaugų teikėjų naudojimuisi paslaugų teikimo laisve. Šia prasme draudžiama ne tik diskriminacija dėl pilietybės, bet ir diskriminacija, kuri, vykdamas tarptautinę veiklą, reiškia papildomų išlaidų atsiradimą arba kuri kitose valstybėse narėse įsisteigusiems paslaugų teikėjams trukdo patekti į nacionalinę rinką<sup>45</sup>.

57. Panašios vertinimo gairės nustatytos visoms keturioms laisvėms. Kalbant apie laisvo prekių judėjimą sprendime *Deutscher Apothekerverband*<sup>46</sup>, Teisingumo Teismas uždraudė nacionalinę priemonę remdamasis tuo, kad vaistinėms, esančioms ne Vokietijoje, ji yra nepalankesnė nei Vokietijoje esančioms vaistinėms, ir taip pirmosios vaistinės praranda svarbų patekimo į Vokietijos rinką būdą. Patekimo į rinką kriterijus taip pat

buvo nurodytas sprendime *CaixaBank France*<sup>47</sup>, kuris buvo susijęs su įsisteigimo laisve. Panašus pagrindimas paslaugų srityje buvo pritaikytas sprendime *Alpine Investments*<sup>48</sup>. Jis taip pat nusprendė, kad nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos pajamos iš ne Suomijos kilmės kapitalo buvo vertinamos nepalankiau nei Suomijoje įsisteigusių bendrovių skirstomi dividendai, yra laisvo kapitalo judėjimo apribojimas<sup>49</sup>.

58. Šiems sprendimams bendra berods yra tai, kad bet kokia nacionalinė politika, dėl kurios tarptautinės situacijos vertinamos nepalankiau nei vien nacionalinės, yra judėjimo laisvių apribojimas<sup>50</sup>. Su šia išimtimi valstybės narės ir toliau naudojasi veiksmų laisve ekonominei veiklai savo teritorijose reguliuoti, nes taikant judėjimo laisvės nėra siekiama suderinti teisės aktus<sup>51</sup>.

44 — 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimas *Grzelczyk* (C-184/99, Rink. p. I-6193).

45 — Žr. 2005 m. balandžio 7 d. mano išvados *Marks & Spencer* (C-446/03, Rink. p. I-10837) 37–40 punktus.

46 — 2003 m. gruodžio 11 d. Sprendimo *Deutscher Apothekerverband* (C-322/01, Rink. p. I-14887) 74 punktą.

47 — 2004 m. spalio 5 d. Sprendimo *CaixaBank France* (C-442/02, Rink. p. I-8961) 12 punktą.

48 — Sprendimo *Alpine Investments* 38 punkte konstatuota, kad atitinkamas draudimas „turi tiesioginį poveikį patekimui į kitų valstybių narių paslaugų rinką“. Generalinis advokatas A. Tizzano savo išvados byloje *Bacardi France* 59 punkte pažymi, kad paslaugų teikimo laisvės apribojimas atsiranda todėl, kad atitinkamos Prancūzijos taisyklės „tiesiogiai kliudo patekti į rinką“.

49 — 2004 m. rugsėjo 7 d. Sprendimo *Manninen* (C-319/02, Rink. p. I-7477) 23 punktą.

50 — Išvada *Marks & Spencer*.

51 — Žr. generalinio advokato G. Tesaro išvados byloje *Hünemund ir kiti* (1993 m. gruodžio 15 d. Sprendimas, C-292/92, Rink. p. I-6787) 28 punktą ir generalinio advokato A. Tizzano išvados byloje *CaixaBank France* 60 punktą.

59. Nepalankesnis tarptautinių situacijų vertinimas gali būti įvairių formų. Dažnai jis pasireiškia kaip patekimo į nacionalinę rinką kliūtis, kai saugomos šioje rinkoje įgytos pozicijos arba kai paslaugų kertant sienas teikėjams sudaromos nepalankesnės sąlygos dalyvauti rinkoje. Pagrindinėse bylose nagrinėjamus Italijos teisės aktus reikėtų apsvaryti atsižvelgiant į šį kriterijų.

60. Nagrinėjamoje byloje atitinkamais teisės aktais nustatyti advokatų užmokesčio dydžiai taikomi vienodai ir Italijoje, ir kitose valstybėse narėse įsisteigusiems advokatams, norintiems teikti paslaugas Italijoje, tačiau daugeliu atvejų jie sukelia paslaugų teikimo laisvės apribojimus, nes kitose valstybėse narėse įsisteigę advokatai atsiduria nepalankesnėje padėtyje nei jų kolegos Italijoje.

61. Pirma, akivaizdu, kad užmokesčio dydis rengiamas atsižvelgiant tik į Italijos advokatų padėtį ir jais neįvertinamos tarptautinės situacijos<sup>52</sup>. Būtent todėl reikėtų apsvaryti, ar kriterijai, pagal kuriuos nustatomi advokatų užmokesčio dydžiai, būdingi tik advokatams, įsisteigusiems Italijoje, ar jie taip pat taikytini kitose valstybėse narėse įsisteigusiems advokatams. Kai kurios dydžių nuostatų gali sukelti judėjimo laisvės apribojimus. Taip yra, visų pirma, kalbant apie šiuos nustatytus minimalius ir maksimalius dy-

džius. Kitos dydžių nuostatų bus paminėtos tiek, kiek jos gali būti problemiškos, kalbant apie paslaugų teikimo laisvės principą. Norėdamas nustatyti, ar jos riboja paslaugų teikimo laisvę, paeiliui vertinsiu kiekvienos šių nuostatų poveikį sienas kertančioms situacijoms.

a) Nustatyti minimalūs dydžiai

62. Ar nustatyti minimalūs dydžiai riboja už Italijos ribų įsisteigusių advokatų paslaugų teikimo laisvę?

63. Remiantis nusistovėjusia Teisingumo Teismo praktika valstybių kainų kontrolės sistemos, apimančios draudimą parduoti už mažesnę nei minimali kainą, „pačios savaime nėra kiekybiniais apribojimams lygiavertį poveikį turinčios priemonės, bet gali turėti tokį poveikį, jeigu nustatomos tokio lygio kainos, kad arba dėl to, kad nustatytomis sąlygomis importuotais produktais negali būti pelningai prekiaujama, arba dėl to, kad neutralizuojamas konkurencinis pranašumas, kurį suteikia mažesnės išlaidos, importuoti produktai atsiduria nepalankesnėje

52 — 1985 m. sausio 29 d. Sprendimas *Cullet* (231/83, Rink. p. 305) ir 1991 m. kovo 19 d. Sprendimo *Komisija prieš Belgiją* (C-249/88, Rink. p. I-1275) 10 punktas.

padėtyje, palyginti su nacionaliniais produktais“<sup>53</sup>.

64. Sprendime *CaixaBank France* ši pagrindimą Teisingumo Teismas perkėlė iš laisvo prekių judėjimo į įsisteigimo teisės sritį. Teisingumo Teismas konstatavo, kad Prancūzijos teisės aktai, draudžiantys mokėti palūkanas už sąskaitose laikomus indėlius iki pareikalavimo, yra „rimta kliūtis siekiant vykdyti savo veiklą <...>, daranti poveikį jų patekimui į rinką“, nes jais iš užsienio bendrovių atimamos galimybės „veiksmingai konkuruoti su įsisteigimo valstybėje narėje tradiciškai įsteigtomis kredito įstaigomis“<sup>54</sup>. Panašiai, kalbant apie paslaugų teikimo laisvę, būtina užtikrinti, kad Italijos teisės aktai nepašalintų už šios valstybės narės ribų įsisteigusių advokatų konkurencinio pranašumo. Turėtų būti lyginama kitose valstybėse narėse įsisteigusių advokatų ir Italijoje įsisteigusių jų kolegų padėtis.

65. Nustatyti minimalūs advokatų užmokesčio dydžiai užkerta kelią kitoje valstybėje narėje nei Italijos Respublika įsisteigusiesiems advokatams teikti teisinės paslaugos pastaro-

joje valstybėje už mažesnę nei šie minimalūs dydžiai užmokesį, net jeigu jie turėtų galimybę tą daryti, pavyzdžiui, dėl to, kad specializuojasi konkrečioje srityje<sup>55</sup>. Minimalių nustatytų dydžių diskriminuojamąjį poveikį sustiprina tai, kad atitinkamas ribas siūlo CNF, kurią sudaro vien tik Italijos advokatūros nariai, ir kuriomis, kaip posėdyje pripažino Italijos vyriausybė, atsižvelgiama tik į nacionalinių advokatų patiriamas išlaidas<sup>56</sup>. Todėl minimalūs nustatyti dydžiai riboja paslaugų teikimo laisvę, nes jie neutralizuoja advokatų, įsisteigusių už Italijos ribų, konkurencinį pranašumą. Priešingai nei teigia Vokietijos vyriausybė, šios išvados nekeičia ir tai, kad advokatų konkurencija turi poveikį ne tik teikiamų paslaugų kainai, bet ir kokybei. Atsižvelgiant į tai, Italijos piliečiai, norintys kreiptis į kitoje valstybėje narėje įsisteigusį advokatą dėl paslaugų suteikimo, negali visiškai pasinaudoti bendros rinkos privalumais, nes jie negali gauti teisinių paslaugų už mažesnę nei Italijoje nustatytas dydis, net jeigu tokios pigesnės paslaugos būtų teikiamos kitoje valstybėje narėje.

b) Nustatyti maksimalūs dydžiai

53 — 1986 m. lapkričio 13 d. Sprendimo *Edah* (80/85 ir 159/85, Rink. p. 3359), 11 punktas. Žr. taip pat 1976 m. vasario 26 d. Sprendimą *Iusca* (65/75, Rink. p. 291); 1978 m. sausio 24 d. Sprendimą *Van Tiggele* (82/77, Rink. p. 25); sprendimo *Cullet* 23 punktą ir 1991 m. gegužės 7 d. Sprendimo *Komisija prieš Belgiją* (C-287/89, Rink. p. I-2233) 17 punktą.

54 — Sprendimo *CaixaBank France* 12 ir 13 punktai. Reikia pažymėti, kad pasiektume tą patį rezultatą, net jeigu įsisteigimo teisei būtų taikytinas sprendimas *Keck ir Mithouard*, nes bet kuriuo atveju reikėtų pripažinti *de facto* diskriminaciją, ir dėl to „prekybos taisyklių“ doktrina būtų nebesvarbi (sprendimo *Keck ir Mithouard* 16 punktas).

66. Nagrinėtų nustatytų maksimalių dydžių negali viršyti Italijoje praktikuojantys advo-

55 — Žr. generalinio advokato S. Alber išvados byloje *Komisija prieš Italiją* (2001 m. gegužės 29 d. Sprendimas, C-263/99, Rink. p. I-4195) 48 punktą.

56 — Pavyzdžiui, neatsižvelgiama į tai, kad nustatyti užsienio advokatų užmokesčio dydžiai gali būti mažesni.

katai, nesvarbu, kurioje valstybėje jie yra įsisteigę.

įsisteigusiems advokatams taikytinų dydžių. Tačiau, skirtingai nei mūsų nagrinėjamuose teisės aktuose, Vokietijos dydis nedraudžia užsienio advokatams ir jų klientams be jokių apribojimų nustatyti užmokesčio dydžių<sup>60</sup>.

67. Teisingumo Teismas jau yra nagrinėjęs kainų sistemas, pagal kurias nustatomos maksimalios kainos. Remiantis Teisingumo Teismo praktika akivaizdu, kad, jeigu maksimalios kainos tikslas yra sumažinti importuotojų, kurie iš šios kainos privalo atskaityti importo išlaidas, grynąją pelno maržą, tokios kainos prieštarauja laisvam prekių judėjimui<sup>57</sup>. Maksimalių kainų draudimas yra išdėstytas bendrais terminais: laisvo judėjimo apribojimą reikia pripažinti, „kai nustatomos tokios kainos, kad parduoti importuotus produktus tampa arba neįmanoma, arba sudėtingiau nei vidaus produktus“<sup>58</sup>.

68. Sprendimas *AMOK*<sup>59</sup>, kurį posėdyje nurodė Vokietijos vyriausybė, norėjusi užginčyti, kad nustatytas dydis riboja paslaugų teikimo laisvę, nagrinėjamoje byloje nėra svarbus. Šiame sprendime Teisingumo Teismas nagrinėjo Vokietijos procesinę taisyklę, pagal kurią teismo sprendimu išlaidos advokatui turi būti padengtos iki Vokietijoje

69. Advokatai, kurie yra įsisteigę kitoje valstybėje narėje ir teikia paslaugas Italijoje, gali patirti papildomų išlaidų, vien jau susijusių su išlaidomis kelionei, siekiant susitikti su klientais arba dalyvauti Italijos teisme<sup>61</sup>. Tačiau maksimalūs dydžiai yra nustatyti atsižvelgiant tik į Italijoje įsisteigusių advokatų situaciją. Todėl tokie dydžiai sumažina už Italijos ribų įsisteigusių advokatų pelno maržą, palyginti su Italijoje įsisteigusių advokatų grynąjį pelną. Šia prasme bent jau maksimalių užmokesčio dydžių nustatymas yra teisinių paslaugų teikimo kertant sienas apribojimas.

57 — 1985 m. birželio 5 d. Sprendimo *Roelstraete* (116/84, Rink. p. 1705) 21 punktas ir 1991 m. kovo 19 d. Sprendimo *Komisija prieš Belgiją* (C-249/88, Rink. p. 1275) 7 punktą.

58 — 1991 m. kovo 19 d. Sprendimo *Komisija prieš Belgiją* 15 punktą. 1983 m. lapkričio 29 d. Sprendimo *Roussel Laboratoria ir kt.*, 181/82, Rink. p. 3849, 21 ir 23 punktuose Teisingumo Teismas nagrinėjo kainų sistemą, pagal kurią importuotoms prekėms buvo taikomos skirtingos taisyklės nei vietoje pagamintoms prekėms, indeksuojančios importuotų prekių kainas normomis, kurių reikšmė dėl referencinės kainos sudarymą reguliuojančių teisės normų ir ekonominių sąlygų skyrėsi, priklausomai nuo pagaminimo valstybės narės. Teisingumo Teismas konstatavo, kad parduoti importuotus produktus yra nenaudinga arba sudėtingiau, kai kainų lygis, kurį produktų iš kitų valstybių narių atveju nurodo importo valstybės narės teisės aktai, yra mažesnis nei tas, kuris taikomas nacionaliniams produktams.

59 — 2003 m. gruodžio 11 d. Sprendimas *AMOK* (C-289/02, Rink. p. I-15059).

70. Be to, nagrinėjami viršutiniai užmokesčio dydžiai gali riboti paslaugų teikimo laisvę taip pat ir dėl to, jog užkerta kelią, kad būtų teisingai atlyginta už kitose valstybėse narėse

60 — Generalinio advokato J. Mischo išvados byloje *AMOK* 46 punktą.

61 — Žr. generalinio advokato S. Alber išvados byloje *Komisija prieš Italiją* 44 punktą.

nei Italijoje įsisteigusių advokatų suteiktų paslaugų kokybę, taigi kai kurie didelį užmokestį imantys advokatai gali būti atgrasyti teikti paslaugas Italijoje.

mas reikalavimas pateikti sąskaitas už savo darbą, kurios būtų pagrįstos dydyje nustatytomis paslaugų kategorijomis, gali būti jų paslaugų teikimo laisvės apribojimas, jeigu dėl to šie advokatai patiria papildomų išlaidų.

c) Kiti galimi paslaugų teikimo laisvės apribojimai, atsirandantys dėl draudimo nukrypti nuo nustatyto dydžio

71. Tiek pagal 1990 m., tiek pagal 1994 m. Ministro įsakymus reikalaujama, kad Italijoje praktikuojantys advokatai pateiktų sąskaitas už savo paslaugas, kuriose teisinės paslaugos būtų nurodytos pagal baigtinį dydyje nustatytų paslaugų sąrašą. Todėl iš esmės jiems yra draudžiama nustatyti savo užmokestį naudojantis koku nors kitoku metodu, pavyzdžiui, remiantis tuo, kiek kiekvienas advokatas, priklausomai nuo jo kvalifikacijos, užtruko rengdamas bylą. Tačiau abi šios sistemos suteikia klientui galimybę suprasti, kiek jis turės sumokėti, taip pat padeda sumažinti advokato ir jo kliento informacijos neatitikimą. Bet kuriuo atveju reikalavimas, kad už Italijos ribų įsisteigę advokatai, besinaudojantys paslaugų teikimo laisve šioje valstybėje narėje, pateiktų sąskaitas už savo paslaugas remdamiesi dydyje nustatytomis paslaugų kategorijomis, reiškia, kad šiems advokatams susidarys papildomų išlaidų. Jeigu paprastai šie advokatai naudoja kita sąskaitų išrašymo sistema, jie bus priversti jos atsisakyti bent jau Italijoje teikiamų paslaugų atžvilgiu. Atsižvelgiant į tai, kitose valstybėse narėse įsisteigusiesiems, bet paslaugas Italijoje teikiantiems advokatams taiko-

72. 1994 m. Ministro įsakymo 15 straipsnyje, susijusiame su ginčais komerciniame, civiliniame arba administraciniame teisme<sup>62</sup> ir nustatančiame, kad advokatai gali išrašyti sąskaitą už savo išlaidas nustatyto 10 % nuo jų užmokesčio dydžio ir teismo išlaidų sumomis, neatsižvelgiama į skirtingas faktines situacijas<sup>63</sup>. Šiame straipsnyje neapartos sienas kertančios situacijos, kai patirtos išlaidos gali būti didesnės nei nustatyto dydžio suma. Taigi jis gali būti nepalankus advokatams, besinaudojantiems savo laisve teikti paslaugas Italijoje.

73. 1990 m. Ministro įsakymas, taikomas ginčams komerciniame, civiliniame arba administraciniame teisme, taip pat apima užmokesčio laimėjus bylą nustatymą, nes jo 5 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad toks užmokestis neturi viršyti dvigubo nustatyto maksimalaus dydžio sumos<sup>64</sup>. Ši priemonė užkerta kelią užsienio advokatams, teikian-

62 — Neteisminių ginčų atveju aktualus 11 straipsnis, o bylose baudžiamajame teisme — 8 straipsnis.

63 — 2004 m. Ministro dekretu ši standartinė suma buvo padidinta 15 %.

64 — Ši riba 1994 m. buvo padidinta iki keturis kartus didesnės nei nustatyti maksimalūs dydžiai, o nuo 2004 m. reikalaujama išankstinio CNF sutikimo.

tiems paslaugas Italijoje, be jokių apribojimų nustatyti, kokių užmokestį jiems turi sumokėti klientas. Taigi kitose valstybėse narėse įsisteigusiems advokatams neleidžiama visiškai veiksmingai patekti į Italijos rinką<sup>65</sup>.

malius dydžius, todėl ir aš pirmiausia nagrinėsiu šį klausimą.

74. Kalbant bendrai, jeigu Italijoje įsisteigę advokatai savo kontorose gali susitarti pasidalyti išlaidas remdamiesi nustatytais dydžiais, kitose valstybėse narėse įsisteigę advokatai neturi galimybių veikti pagal Italijos dydį, nes paprastai jie Italijoje atlieka tik dalį savo darbo.

2. Galimas paslaugų teikimo laisvės apribojimo, atsirandančio nustačius minimalius dydžius, pateisinimas

76. Savo rašytinėse pastabose ir posėdyje R. Meloni ir Italijos bei Vokietijos vyriausybės pateikė argumentus, skirtus pateisinti paslaugų teikimo laisvės pažeidimą, atsiradusį pagrindinėse bylose nagrinėjamuose Italijos teisės aktuose nustačius minimalius dydžius. Šis pateisinimas apima du aspektus.

75. Visose šiose situacijose advokatų užmokesčio dydžiai riboja kitose valstybėse narėse įsisteigusių advokatų laisvę teikti paslaugas Italijos rinkoje. Apibendrinant atrodo, kad Dekretas-įstatymas riboja paslaugų teikimo laisvę EB 49 straipsnio prasme, todėl dabar būtina nustatyti, ar šie apribojimai yra pateisinami. Nebuvo pateikta jokių argumentų, susijusių su EB 46 straipsnio 1 dalimi ir EB 55 straipsniu<sup>66</sup>, todėl nagrinėsiu tik tai, ar apribojimai gali būti pateisinami remiantis privalomais viešojo intereso pagrindais. Bylos šalys daugiausia kalba apie nustatytus mini-

a) Teisės kreiptis į teismą principas

77. R. Meloni ir Vokietijos vyriausybė kaip privalomus viešojo intereso pagrindus nurodo teisės į teismą principą ir teisės į teisingą teismą užtikrinimą. R. Meloni nurodo Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 6 straipsnį ir Italijos Konstitucijos 24 straipsnį.

65 — Sprendimas *CaixaBank*.

66 — 1974 m. birželio 21 d. Sprendime *Reyners* (2/74, Rink. p. 631). Teisingumo Teismas atmetė argumentą, kad avokatai dalyvauja vykdamas viešosios valdžios funkcijas EB 45 straipsnio prasme.

78. Teisė kreiptis į teismą buvo pripažinta esanti pagrindinis Bendrijos teisės principas<sup>67</sup>. Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad baudžiamosiose bylose ši teisė taip pat gali apimti teisę į advokato gynybą<sup>68</sup>. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos<sup>69</sup> 47 straipsnio 2 ir 3 dalys taip pat nustato, kad „kiekvienas turi turėti galimybę būti konsultuojamas, ginamas ir atstovaujamas. Teisinė pagalba, būtina užtikrinti veiksmingą teisingumą, turi būti suteikta tiems, kurie jai neturi pakankamai išteklių“.

nedidelių sumų galėtų būti nustatyti mažesni už išlaidas, tačiau tokiu atveju jas turi būti galima įskaityti į minimalius užmokesčio dydžius, taikomus kitoms byloms.

79. Vokietijos vyriausybė teigia, kad, jeigu draustume nustatyti minimalius dydžius, užmokestis būtų skaičiuojamas remiantis bylai sugaištu laiku, o tai reikštų, jog už reikalavimus atlyginti nedidelę sumą mokėtinas užmokestis bus didelis, palyginti su ginčo verte. Tokia sistema būtų nepalanki mažas pajamas gaunantiems asmenims. Posėdyje Vokietijos vyriausybė paaiškino, kad minimalūs užmokesčio dydžiai bylose dėl

80. Vis dėlto nevisai aišku, kaip minimalūs užmokesčio dydžiai padeda užtikrinti visų piliečių vienodą teisę kreiptis į teismą. Visiškai priešingai – kaip posėdyje nurodė Komisija, jeigu toks būtų pagrindinėse bylose nagrinėjamų Italijos teisės aktų tikslas, reikėtų nustatyti tik maksimalius dydžius, kad užmokesčio dydžiai neviršytų tam tikros ribos. Be to, šiuose teisės aktuose nematau jokio aiškaus ryšio tarp minimalių dydžių nustatymo ir galimybės palaikyti pagrįstą advokatų užmokesčio lygį kompensuojant vienose bylose patirtas išlaidas užmokesčiu iš kitų bylų. Man atrodo, kad Vokietijos vyriausybės pateiktas pateisinimas šiuo atžvilgiu yra vien hipotetinis. Tokiomis aplinkybėmis atrodo, kad minimalių užmokesčio dydžių už advokatų paslaugas nustatymas nėra tinkamas būdas siekti teisėto tikslo užtikrinti visų teisę kreiptis į teismą. Klausimas, ar jis užtikrina vienodą teisę kreiptis į teismą, yra kur kas subtilesnis. Šis klausimas susijęs su antruoju pateisinančiu argumentu, t. y. tinkamai vykdoma advokatų veikla.

67 — 1986 m. gegužės 15 d. Sprendimo *Johnston* (222/84, Rink. p. 1651), 17–19 punktai.

68 — 2000 m. kovo 28 d. Sprendimo *Krombach* (C-7/98, Rink. p. I-1935) 39 punktas. Remiantis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, ši teisė taikoma ir civilinėse bylose. Sprendime *Golder prieš Jungtinę Karalystę* (1975 m. vasario 21 d. sprendimas, A serija, Nr. 18) Teisingumo Teismas pripažino, kad atsisakymas kaliniui, norinčiam pareikšti civilinį ieškinį, suteikti advokato pagalbą yra EŽTK 6 straipsnyje garantuojamos teisės į teismą pažeidimas.

69 — 2000 m. gruodžio 7 d. Nioje paskelbta chartija (OL C 364, 2000, p. 20). Taip pat žr., kaip EŽTK 6 straipsnio 1 dalį aiškina Europos Žmogaus Teisių Teismas. Savo sprendimo *Airey prieš Airiją* (1979 m. spalio 9 d. sprendimas, A serija, Nr. 32) 26 punkte šis teismas konstatavo, kad kartais pagal šį straipsnį gali būti reikalaujama, jog valstybė suteiktų advokato pagalbą, kai tokia pagalba yra būtina, norint veiksmingai pasinaudoti teise į teismą.

## b) Tinkamai vykdoma advokatų veikla

81. Tuo pat metu Italijos vyriausybė savo argumentus grindžia advokatų veiklos organizavimo suvaržymais, minimais sprendimo *Wouters ir kt.* 97 ir 122 punktuose. Iš to akivaizdu, kad paslaugų teikimo laisvės apribojimą galima pateisinti tikslu „įtvirtinti taisykles, susijusias su organizavimu, kvalifikacija, profesine etika, kontrole ir atsakomybe, siekiant, kad galutiniams teisinių paslaugų vartotojams ir geram teisingumo administravimui būtų užtikrintos reikiamos garantijos“<sup>70</sup>.

82. Valstybės narės gali laisvai organizuoti savo procesines ir teismines sistemas<sup>71</sup> ir įtvirtinti advokatų veiklos sąlygas<sup>72</sup>, tačiau jų veiksmų laisvę riboja Bendrijos teisė. Būtent dėl šios priežasties jos turi įrodyti, kaip minimalūs užmokesčio dydžiai gali prisidėti užtikrinant tinkamai vykdomą advokatų veiklą.

70 — Žr. taip pat sprendimą *Van Binsbergen*; 1988 m. vasario 25 d. Sprendimą *Komisija prieš Vokietiją* (427/85, Rink. p. 1123) ir 1996 m. gruodžio 12 d. Sprendimą *Reisebüro Broede* (C-3/95, Rink. p. I-6511).

71 — 1971 m. gruodžio 15 d. Sprendimas *International Fruit Company* (51/71–54/71, Rink. p. 1107) ir 2005 m. lapkričio 8 d. Sprendimo *Leffler* (C-443/03, Rink. p. I-9611) 49 punktas.

72 — 1984 m. liepos 12 d. Sprendimo *Klopp* (107/83, Rink. p. 2971) 17 punktas; sprendimo *Reisebüro Broede* 37 punktas; sprendimo *Wouters ir kt.* 99 punktas ir nutartis *Mauri*.

83. Pagrindinis argumentas, kurį posėdyje pateikė ir Italijos, ir Vokietijos vyriausybės, yra susijęs su galimybe, kad aštri advokatų konkurencija gali privesti prie kainų konkurencijos, dėl kurios sumažėtų teikiamų paslaugų kokybė, o tai būtų žalinga klientams. Tokią galimybę dar didina tai, kad teisinių paslaugų rinkai būdinga advokatų ir jų klientų informacijos neatitikimas, nes pastarieji neturi reikiamų kriterijų teikiamų paslaugų kokybei įvertinti<sup>73</sup>.

84. Italijos vyriausybė taip pat teigia, kad vien pačios minimalios kainos užtikrina advokatų ir jų klientų interesų atskyrimą. Advokatams gali būti naudinga teikti blogos kokybės paslaugas už mažą kainą, tačiau galiausiai tai nebus naudinga klientui. Italijos vyriausybė taip pat nurodo poreikį apsaugoti teisininkų profesijos prestižą, o tai reikalauja nustatyti minimalų advokatų užmokesčio dydį. Dėl pastarojo argumento Italijos vyriausybė nepaaiškina, nei kaip ši priemonė gali prisidėti prie teisininkų profesijos prestižo apsaugojimo, nei kodėl ši priemonė yra būtina tik šiai profesijai, o kitoms laisvosioms profesijoms – ne.

73 — Dėl informacijos neatitikimo, kuris būdingas profesinių paslaugų rinkoms, žr. išvados byloje *Arduino* 112 punktą ir išvados byloje *Pavlov ir kt.* 85 punktą.

85. Teisingumo Teismas sprendime *Arduino* šio aspekto nenagrinėjo, tačiau generalinis advokatas P. Léger savo išvadoje iškėlė klausimą, ar galima minimalių užmokesčio dydžių nustatymą pateisinti siekiu užtikrinti advokatų teikiamų paslaugų kokybę. Savo išvados 117 punkte abejones jis išreiškė taip: „Neįsivaizduoju, kaip privalomų kainų sistema profesijos nariams galėtų kliudyti siūlyti netinkamas paslaugas, jeigu bet kuriuo atveju jiems trūksta kvalifikacijos, kompetencijos arba moralės“.

86. Generalinio advokato P. Léger susirūpinimą patvirtina ekonominė doktrina, kurioje teigiama, kad niekas neįrodo, jog panaikinus minimalius dydžius būtinai pablogės teikiamų teisinių paslaugų kokybė<sup>74</sup>. Nors ir negalėjo pateikti jokių įrodymų, Vokietijos vyriausybė bandė nurodyti „neigiamą priežastinį ryšį“, kuris, jos nuomone, atsiranda dėl to, kad žemiau tam tikros užmokesčio ribos paslaugų kokybė nebeužtikrinama. Be to, tai suponuoja, kad kokybė bus užtikrinta nuo tam tikros ribos. Tačiau to *per se* nepakanka minimaliems užmokesčio dy-

džiams pateisinti. Būtina parodyti, kad panaikinus minimalius dydžius automatiškai sumažės teisinių paslaugų kokybė.

87. Tam, kad Italijos vyriausybės pateiktas pateisinimas atsvėrtų paslaugų teikimo laisvės apribojimą, kurį sukelia pagrindinėse bylose nagrinėjami teisės aktai, būtina nustatyti tiesioginį šių teisės aktų ir tinkamai vykdomos advokatų veiklos ryšį. Diskriminuojamasis šių teisės aktų poveikis, atsirandantis dėl to, kad minimalūs užmokesčio dydžiai yra apskaičiuojami remiantis sąlygomis, kuriomis veiklą vykdo Italijos advokatai, ir atsižvelgiant į tai, kad rengiant priemonės projektą dalyvauja CNF, dar labiau sustiprina pareigą pateikti pateisinimą. Siekis užtikrinti, kad ši veikla vykdoma tinkamai, yra pateisinamas, tačiau Italijos vyriausybė neįrodė, kaip galima šio tikslo pasiekti nustatant minimalius užmokesčio dydžius. Nors jau dabar tarp minimalaus ir maksimalaus užmokesčio yra didžiulis skirtumas, tai niekaip neskatina teikti bloges kokybės teisinių paslaugų už mažą kainą. Italijos Respublika neįrodė, kad užmokesčio lygis ir teikiamų paslaugų kokybė yra susiję ir kad būtent už mažą užmokesťį teikiamos paslaugos yra prastesnės kokybės. Šią išvadą galima pagrįsti, nurodant situaciją tose valstybėse narėse, kuriose nėra kainų kontrolės. Atrodo, kad advokatų užmokesčio dydžiai pagrįsti daugė-

74 — J. Kwoka. „The Federal Trade Commission and the professions: a quarter century of accomplishments and some new challenges“, *Antitrust Law Journal*, 2005 m., p. 997.

liu veiksmų: specializacijos lygiu, vidaus organizacija, ekonomiškumu, o ne tik (ar daugiausia) teikiamų paslaugų kokybe.

88. Bet kuriuo atveju Italijos vyriausybė neapsvarstė, ar yra alternatyvų, kurios mažiau ribotų paslaugų teikimo laisvę nei ši priemonė<sup>75</sup>. Visų pirma reikia pažymėti, jog siekiant užtikrinti, kad advokatų veikla vykdoma tinkamai, ir sumažinti advokato ir jo kliento informacijos neatitikimą, kokybė gali būti kontroliuojama kitomis priemonėmis, o ne tik valdžios institucijoms nustatant užmokesčio dydžius. Komisija nurodo tris tokias priemones. Vienas iš būdų galėtų būti vertimosi advokato veikla kontrolė naudojant griežtus atrankos kriterijus. Kitas būdas – padidinti advokatų klientų galimybes ginčyti pareikalauto užmokesčio dydžius. Galiausiai, advokatai būtų atgrasyti nuo profesinės etikos kodekso neatitinkančio elgesio su klientais, jeigu būtų griežtai taikomos profesinės etikos taisyklės.

89. Šiuo atžvilgiu visiškai teisinga, kad lemiamas veiksnys nėra tas, jog daugumoje valstybių narių ir daugelyje trečiųjų valstybių

nėra minimalių užmokesčio dydžių, taikomų advokatų teikiamoms paslaugoms<sup>76</sup>. Italijos ir Vokietijos vyriausybės visiškai teisingai atmetė šį argumentą teigdamas, kad tai prilygtų jų laisvės nacionalinėje teisėje nustatyti advokatų veiklos organizavimo ypatumus panaikinimui. Tačiau nesant aiškių įrodymų apie Italijos Respublikos ir Vokietijos Federacinės Respublikos nurodomą riziką, kitų valstybių narių patirtis gali pasitarnauti iškeliant tam tikras abejones dėl to, ar yra minimalių užmokesčio dydžių nustatymo ir aukštos kokybės paslaugų teikimo priežastinis ryšys.

90. Vokietijos vyriausybė minimalių dydžių nustatymo taisyklę taip pat bando pateikti kaip platesnės sistemos dalį. Jos nuomone, advokatams mokamas užmokestis turėtų būti nagrinėjamas atsižvelgiant į išlaidų padengimą, o tai leistų vartotojui numatyti bylos kainą. Šiuo atžvilgiu ji remiasi sprendimu *AMOK*, kuriame buvo nagrinėjama Vokietijos taisyklė, pagal kurią buvo neleidžiama, kad pasibaigus bylai pralaimėjusios šalies mokamas užmokestis viršytų advokatams Vokietijoje taikomus dydžius. Vis dėlto, nors maksimalių dydžių nustatymas leidžia sustiprinti teisinį saugumą (kaip buvo pagal sprendime *AMOK* nagrinėtą Vokietijos taisyklę), panaši išvada negali būti padaryta remiantis taisykle, nustatančia minimalius dydžius, nes paprastai advokatai savo užmo-

75 — Žr. 2005 m. lapkričio 15 d. Sprendimo *Komisija prieš Austriją* (C-320/03, Rink. p. I-9871) 87–89 punktus. Šioje byloje norėdama parodyti, kad nebuvo priemonių, laisvą prekių judėjimą ribojančių mažiau nei sunkiasvorių prekių automobilių judėjimo draudimas, Austrijos Respublika, prieš priimdama šią priemonę, turėjo pamėginti rasti alternatyvų.

76 — Komisijos komunikate – 2004 m. vasario 9 d. ataskaitoje apie konkurenciją profesinių paslaugų srityje, KOM(2004) 83 (galutinis), p. 13. Austrijos Respublika, Vokietijos Federacinė Respublika ir Italijos Respublika nurodytos kaip valstybės narės, kurios vis dar kontroliuoja (minimalias arba maksimalias) advokatų užmokesčio kainas.

kestį nustato didesnę nei ši suma. Norint įvykdyti šį reikalavimą kur kas mažesnis apribojimas būtų reikalauti, kad vartotojams būtų iš anksto pranešta apie jų mokėtino užmokesčio apskaičiavimo būdą. Taip informacijos neatitiktis būtų kompensuota mažiau paslaugų teikimo laisvę ribojančiomis priemonėmis nei minimalių sumų nustatymas.

teikti ne tik advokatai ir tokiems asmenims nebus taikomi minimalūs dydžiai, atrodo, kad tokių dydžių išlaikymas tokios rūšies paslaugoms yra nepateisinamas. Nesuderinamumas, susijęs su tuo, kad toje pačioje rinkoje koegzistuoja ūkio subjektai, kuriems taikomi minimalūs dydžiai, ir kiti asmenys, kuriems ši pareiga netaikoma, neleidžia nuspręsti, kad paslaugų teikimo laisvės apribojimas gali būti pateisintas dėl tokių paslaugų vartotojams teikiamų paslaugų kokybės.

91. Rašytinėse pastabose Vokietijos vyriausybė taip pat teigia, kad draudimas nukrypti nuo minimalių dydžių užtikrina paprastą ir veiksmingą išlaidų atlyginimo principo taikymą. Jeigu advokatams būtų leista nustatyti mažesnius užmokesčio dydžius nei minimali riba, tai galėtų reikšti, kad galiausiai pralaimėjusi šalis turi atlyginti sumą, didesnę nei ta, kurią sumokėjo laimėjusi šalis, ir taip būtų kompliktuotas įrodymų šioje srityje rinkimas. Šiuo atžvilgiu pakanka pastebėti, kad panaikinus minimalius dydžius, be jokios abejonės, kiltų ne šios vyriausybės apibūdintos pasekmės, o sumažėtų išlaidos, kurias turi padengti pralaimėjusi šalis, nes negalima reikalauti, kad pralaimėjusi šalis padengtų išlaidas, kurių laimėjusi šalis nepatyrė.

92. Net jeigu minimalios užmokesčio normos ir teikiamų teisinųjų paslaugų kokybė būtų susijusios, šios normos negalėtų būti taikomos visoms teisinėms paslaugoms. Kadangi tam tikromis sąlygomis patarimus, susijusius su neteisminėmis paslaugomis, gali

93. Atsižvelgdamas į tai, siūlau Teisingumo Teismui konstatuoti, kad paslaugų teikimo laisvės apribojimas, atsirandantis nustačius minimalius dydžius, negali būti pateisintas privalomais viešojo intereso pagrindais.

94. Galiausiai būtina apsvarstyti du paskutinius klausimus. Kaip jau nurodyta, klausimų dėl pagrindinėse bylose nagrinėjamų Italijos teisės aktų kyla todėl, kad jie nustato ne tik minimalius, bet ir maksimalius dydžius. Tačiau nacionalinis teismas šio aspekto nenurodo. Be to, maksimalių dydžių galimų pateisinimų vertinimas yra kur kas sudėtingesnis ir subtilesnis nei minimalių dydžių<sup>77</sup>, tačiau apie šį klausimą nebuvo kalbėta. Todėl

77 — Būtent dėl jų poveikio visų vienodai teisei kreiptis į teismą.

manau, kad šios Italijos teisės aktų dalies nereikia nagrinėti, be to, ši dalis nėra svarbi sprendimams pagrindinėse bylose priimti. Vis dėlto draudimas nukrypti nuo minimalių dydžių taip pat netiesiogiai kelia klausimą dėl užmokesčio laimėjus bylą draudimo. Faktiškai užmokestis laimėjus bylą gali būti mažesnis nei minimalūs dydžiai ir todėl draudžiami. Tiesa ir tai, kad pirmiau pateiktas vertinimas berods taikomas ir jiems, nes teikiamos blogesnės kokybės paslaugos ir leidimas imti mokesčius sėkmės atveju visiškai nesusiję. Ir kalbant apie pateisinimą, pagrįstą teise į teismą, yra visiškai priešin-

gai – galimybė nustatyti užmokestį laimėjus bylą gali padėti užtikrinti šią teisę, nes finansinių išteklių neturinčios šalys galės kreiptis į teismą, o riziką prisiims jų advokatai. Kai kuriais atvejais būtent užmokestis laimėjus bylą gali leisti pareikšti grupinius ieškinius. Bet kuriuo atveju šio aspekto vertinimas nėra svarbus nacionalinio teismo sprendimui šioje konkrečioje byloje priimti ir, nors jis yra neatsiejamai susijęs su minimalių dydžių vertinimu, manau, kad dėl pirmiau, kalbant apie maksimalius dydžius, išdėstytų priežasčių būtų protingiau šio klausimo nespřsti.

#### IV — Išvada

95. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui pripažinti, kad:

*Byloje C-202/04:*

Kaip išplaukia iš 2002 m. vasario 19 d. Sprendimo *Arduino* (C-35/99, Rink. p. I-1529), EB 81 ir EB 10 straipsniai nedraudžia tokios nacionalinės priemonės, kaip antai nagrinėjamoji šioje byloje, nustatančios advokatų užmokesčio netgi už neteismines paslaugas dydžius, su sąlyga, kad šiai priemonei taikoma veiksminga valstybės kontrolė, o teismo kompetencija nukrypti nuo nustatytų sumų aiškinama pagal Bendrijos teisę taip, kad būtų apribotas šios priemonės anti-konkurencinis poveikis.

*Byloje C-94/04:*

Kaip tai išplaukia iš sprendimo *Arduino*, EB 81 ir EB 10 straipsniai nedraudžia tokios nacionalinės priemonės, kaip antai nagrinėjamoji šioje byloje, neleidžiančios advokatams ir jų klientams nukrypti nuo nustatytų advokatų užmokesčio dydžių, su sąlyga, kad šiai priemonei taikoma veiksminga valstybės kontrolė, o teismo kompetencija nukrypti nuo nustatytų sumų yra aiškinama pagal Bendrijos teisę taip, kad būtų apribotas šios priemonės antikonkurencinis poveikis.

EB 49 straipsnis draudžia tokią nacionalinę priemonę, kaip antai nagrinėjamoji šioje byloje, nustatančią minimalius advokatų užmokesčio dydžius.